

Communio

MEZINÁRODNÍ KATOLICKÁ REVUE

114 / 1 / 25 Tomáš Akvinský

Na obálce:
Carlo Crivelli,
Svatý Tomáš Akvinský,
datum vzniku: 1476
(Národní galerie v Londýně)

Mezinárodní katolická revue *Communio*
vychází ve spolupráci s:

Argentina: *Communio Revista Católica Internacional*
Belgie: *Internationaal Katholiek Tijdschrift Communio*
Francie: *Revue catholique internationale Communio*
Chorvatsko: *Communio, međunarodni katolički časopis*
Maďarsko: *Communio Nemzetközi Katolikus Folyóirat*
Německo: *Internationale Katholische Zeitschrift Communio*
Polsko: *Międzynarodowy Przegląd Teologiczny Communio*
Portugalsko: *Revista Internacional Católica Communio*
Rwanda: *Revue catholique internationale Communio*
Slovinsko: *Mednarodna katoliška revija Communio*
USA: *Communio International Catholic Review*

Obsah

Editorial — 3

Vyžaduje dobro druhého?

O nedoceněném aspektu Tomášovy trinitární teologie

MICHAEL HIGGINS — 9

Zadostiučinění v *Teologické sumě*

ONDŘEJ KŘÍŽ — 35

S Tomášem Akvinským za příčinami a léčbou smutku a bolesti?

LUKÁŠ JAN FOŠUM, OP. — 50

Přirozený zákon a jeho místo v sociální práci

HELENA MACHULOVÁ — 59

Ipsum Esse a katolická sociální nauka

ROBERT BARRON — 71

Pange lingua — eucharistický hymnus sv. Tomáše Akvinského

JAKUB VÁCLAV ZENTNER — 86

Rozlišovat pravdivé od nepravdivého

Rozhovor s biskupem Pavlem Konzblem — 100

Abstracts — 104

Editorial

Milí čtenáři,

toto číslo Mezinárodní katolické revue *Communio* je věnováno osobnosti, kterou si v těchto letech připomínáme zvláště intenzivně. Jde o světce a jednoho z největších učitelů církve Tomáše Akvinského. Narodil se pravděpodobně v roce 1225, takže letos slavíme 800 let od jeho narození. Zemřel v roce 1274, což znamená, že loni jsme si připomínali 750 let od jeho úmrtí. A konečně: svatořečen byl v roce 1323, před dvěma lety uplynulo 700 let od této události. Letos tedy vrcholí jakési Akvinského tříletí a časopis *Communio* je samozřejmě u toho.

Uvedl jsem, že Tomáš je jeden z největších světců církve. Proč je tomu tak? Každý světec nám dává určitý příklad a je významný specifickým způsobem následování Krista, u Tomáše je to hlavně jeho nauka. To může znít zvláště. Proč dáváme takový důraz na nauku, když přece nejdůležitější je láska? Ano, je jistě pravda, že platí slova apoštola Pavla z 1. listu Korinťanům: *Největší z těch třech (rozumí se víry, naděje a lásky) je láska*. Platí ale také slova téhož apoštola z listu Galatánům: *Rozhodující je víra, která se projevuje láskou*. Víru, naději a lásku od sebe nejde oddělovat. Víra bez lásky je stejně nesmyslná jako láska bez víry, ani jedna pak není autentická. Aby byly skutečně pravé, musí být spolu. Tomáš je světce lásky ne proto, že by projevoval lásku způsoby jako ošetřování nemocných, pomoc chudým apod., ale proto, že pomáhal lépe pochopit nauku víry, která má naši lásku zakládat a podporovat.

Tomáš není jediný, kdo je ctěn jako světec — učitel. Již z dávné minulosti můžeme jmenovat čtveřici velkých západních a čtveřici velkých východních učitelů církve. Na západě jsou to svatí Ambrož (+ 397), Jeroným (+ 420), Augustin (+ 430) a Řehoř Veliký (+ 604), na východě pak svatí Athanasios (+ 373), Basil Veliký (+ 379), Řehoř Naziánský (+ 390) a Jan Zlatoústý (+ 407). Ve středověku pak církev titulem učitel církve označuje

svaté Anselma z Canterbury, Alberta Velikého, Tomáše Akvinského, Bonaventuru a mnohé další. Máme také učitele církve z novověku a z dob poměrně nedávných. Mezi učiteli církve jsou i ženy: světice Hildegarda z Bingen, Kateřina Sienská, Terezie z Avily, Terezie z Lisieux a v současnosti se jedná i o prohlášení za učitelku církve u Edith Steinové neboli Terezie Benedikty od Kříže, židovské filosofky a žákyně Edmunda Husserla, která se stala katoličkou, vstoupila do karmelitánského kláštera a byla zavražděna nacisty.

Učitelé církve jsou tedy podstatnou součástí seznamu svatých, které katolická církev ctí a které si připomíná. A je třeba poznamenat, že Tomáš v tomto seznamu zaujímá opravdu přední místo, ne-li nejpřednější. Jeho spisy a jeho nauka se totiž staly do značné míry standardním způsobem výkladu křesťanské víry v katolické církvi. Jistě není jediný, ale rozhodně je nejvýznamnější. Už od vrcholného středověku předávali jeho odkaz dominikáni, k nimž se přidávalo mnoho jiných řádů a myšlenkových škol, snad kromě františkánů, kteří nejvíce zdůrazňovali svého řádového mistra Jana Dunse Scota, jenž byl v novověké teologii dalším zásadním inspiračním zdrojem. Tomáše doporučil sv. Ignác jezuitům jako vzor, jehož se mají ve své teologické práci držet. A Tomášovy spisy studovali a rozpracovávali i karmelitáni, cisterciáci a mnozí další. V renesanci a novověku tak vzniklo mnoho vysoce zajímavých textů, které byly dlouho neprávem opomíjeny, mimo jiné asi také proto, že jsou to spisy dlouhé (tisíc stran zde není žádná výjimka, ale spíše standard), latinsky psané (a komu by se dnes chtělo pročítat staré latinské barokní tisky) a intelektuálně velmi náročné (neboť rozpracovávaly Tomášem položené základy opravdu detailně). Onen zájem o Tomášovu nauku v dějinách však nemá jen růžové stránky. Někdy s sebou nesl i určitou rigiditu, např. na začátku 20. století, kdy se katolická církev postavila tzv. modernismu a mnoho tomistických učebnic nebylo zrovna ukázkou jiskření ducha.

Tomáš se stal dominikánem v době, kdy šlo o zcela nový, a proto i z novotářství podezřelý řád. Studoval na univerzitě v Paříži a v Kolíně nad Rýnem, kam přešel se svým učitelem Albertem Velikým. Studia dokončil opět v Paříži, kde začal i vyučovat. Poté se pohyboval mezi italskými městy a Paříží, kde vykonával různé úkoly spojené s výukou a organizací řádového studia, život to však nebyl úplně klidný a bezproblémový. Když přišel Tomáš jako učitel do Paříže, zažil opět velký odpor proti žebravým řádům, tentokrát ze strany světského duchovenstva. Ve hře byly univerzitní katedry, kam nechtěli františkánské a dominikánské mistry vpustit. Obdobným

martyriem si prošel i jeho starší kolega františkán Bonaventura. Je zajímavé, že se tato emotivně vypjatá situace, v níž se Tomáš ocitl, příliš neodráží v jeho dílech. Důraz na pravdu dokázal Tomáše osvobodit od příliš emotivního a roztěkaného života a umožnil mu soustředit se na věci podstatné.

I v dalších letech byl Tomáš svědkem a spolutvůrcem nové epochy univerzit a řádových studií, takže mu nebylo dopřáno klidné definitivy, kdy by byl zbaven starostí a mohl se nerušeně oddávat studiu a přednášení. Byl naopak pověřován stále novými úkoly, které si turbulentní doba žádala. Zemřel cestou na Druhý koncil v Lyonu, kam byl povolán jako teologický expert. Není to překvapivé, protože jako dominikán byl především kazatel, nikoli učenec. Studium je pro dominikána prostředkem k prohloubení vlastní víry i k přípravě na pastorační působení mezi lidmi. Studium tedy není samoúčelné, ale vyžaduje neustálou aktivitu, proto dominikáni nejsou řádem ryze kontemplativním ani ryze činným, ale kontemplativně-činným. Zásada *contemplata aliis tradere*, tedy plody rozjímání předávat druhým lidem (formuloval ji ve své *Sumě teologie* sám Tomáš), vyjadřuje toto vnitřní sepětí studia, modlitby a vnější činnosti. Tomáš ji svým životem i dílem naplnil vrchovatě.

Jeho dílo je gigantické jak rozsahem, tak tematicky. Rozsáhlý komentář k *Sentencím* Petra Lombardského *Teologickou sumu* a *Sumu proti pohanům* je třeba jmenovat na prvním místě. Následují velké komentáře k Aristotelovým knihám, výklady k mnoha knihám biblickým, komentáře k filosofům a teologům jako byl Boëthius nebo Dionýsios, obrovský korpus diskutovaných otázek (o pravdě, o ctnostech, o duši, o zlu apod.), celá řada menších děl od rozboru textů východních otců přes opuscula o přírodní filosofii, výklady modliteb až k dopisům a liturgickým textům. Dodnes se v kostelech zpívají jeho hymny sepsané pro svátek Božího těla.

Číslo *Communiae*, které máte v rukou, je aspoň malou ukázkou širšího témat, která můžeme u Tomáše najít. Otevíráme ho rozsáhlou a dosti náročnou studií Michaela Higginse, převzatou z amerického vydání *Communiae*, na zcela zásadní teologické téma, totiž trinitární teologie se zvláštním důrazem na potřebu plurality osob v Bohu, který je nejvyšším dobrem. Na ni navazuje článek Ondřeje Kříže zaměřený christologicky, který se věnuje tématu proslavenému sv. Anselmem z Canterbury, totiž zadostiučinění. Autor analyzuje základní Tomášovy texty a srovnává jeho pozici právě s Anselmovou. Následuje text Lukáše Fošuma věnovaný spíše antropologickému tématu, totiž smutku a bolesti, v němž srovnává Tomášovu koncepci vášní se současnou medicínou. To nás přivádí k Tomášově morálce zastoupené

článkem Heleny Machulové o místu Tomášovy koncepce přirozeného zákona v současné sociální práci. Poté následuje text přednášky amerického biskupa Roberta Barrona, kterou přednesl v loňském roce v Praze a laskavě umožnil otisknout její překlad v českém vydání *Communia*. Tato přednáška zajímavým způsobem propojuje metafyziku a sociální nauku církve. Blok článků uzavírá studie Jakuba Zentnera k Tomášově liturgické poezii věnovaná rozboru hymnu *Pange lingua* a jeho českých překladů. Na úplný závěr pak uvádíme krátký rozhovor s brněnským biskupem Pavlem Konzbulem na téma Tomáš Akvinský. Věříme, že si z této pestré nabídky vybere každý.

Tomáš je světec a učitel církve především pro svou jasnou a promyšlenou nauku, jinak řečeno pro svůj příspěvek k poznání pravdy. Pravda (latinsky *veritas*) je také heslem jeho řádu, tedy dominikánů. V tomto slově se neskrývá pouze logická shoda výroku a faktu, ale i metafyzická zásada, že bytí, pravda a dobro jsou zaměnitelné, čili kde je jedno z nich, jsou i ostatní. A v neposlední řadě je pravda s velkým „P“ titul, jímž sám sebe označil Ježíš slovy: *Já jsem cesta, pravda a život*. Poznání pravdy, jak nás Ježíš učí, nás osvobodí. Světec, který zasvětil svůj život zkoumání a hlásání pravdy, proto není jen tak nějaký šťoura sedící nad knihami, ale člověk konající jednu z nejzáslušnějších a nejužitečnějších činností prospívající všem lidem. Tomáš jako dominikán neboli *bratr kazatel* studoval pravdu, promýšlel ji a hlásal druhým jako projev lásky k bližním. Tím nám jednak posloužil, protože četba jeho spisů je úžasně inspirativní a pomáhá našemu vlastnímu hledání pravdy, jednak nám dává příklad k následování v dobrodružné cestě za pravdou.

Tomáš Machula